

Денисенко М. П.,

доктор економічних наук, професор

Янковець Т. М.,

асистент, кафедра економіки, обліку і аудиту

Київський національний університет технологій та дизайну

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ШЛЯХУ ВИХОДУ З КРИЗИ

Світова економіка вступила в період завершення великого циклу свого розвитку. Те, що ми зараз спостерігаємо, є найглибшою системною кризою, а саме – першою кризою епохи глобалізації з невідомою на сьогодні тривалістю й неясними наслідками. Теорію циклів розробив відомий економіст М. Кондратьєв. Він емпіричним шляхом встановив наявність та повторюваність великих хвиль економічної кон'юнктури капіталістичних країн, проаналізувавши динаміку зміни різних макроекономічних показників в таких країнах, як Англія, Франція, Німеччина, США за період з кінця XVIII ст. до початку XX ст.

Глобальна фінансова криза, помножена на політичну нестабільність в Україні, вкрай негативно впливає на подальший розвиток економіки держави. А це особливо важливо з огляду на те, що за роки незалежності в країні так і не вдалося створити економічну систему, здатну забезпечити прогресивний розвиток країни. Створювати дещо самодостатнє надзвичайно важко, тим більше якщо враховувати, що на нашій землі сотні років не приймалися крупні державні рішення. В державі відсутня культура прийняття рішень на рівні національної відповідальності, бракує вміння підкоряти свої особисті інтереси загальнодержавним, а також стратегічно мислити.

Відрив України від провідних економічно розвинених країн світу з кожним роком посилюється. Подолати цю відстань нам вбачається сумнівним при тому розвитку політичних, правових, організаційних та соціальних відносин, який ми сьогодні спостерігаємо. Але, принаймні застосувати всі можливі зусилля щодо подолання цієї відстані є вкрай необхідним. Пасивне спостереження за процесами, що відбуваються у світі, в першу чергу, за розвитком науково-технічного прогресу та бездіяльність влади й суспільства є злочинним.

У сучасному світі можливості висококонкурентного розвитку національних економік передусім визначаються чинниками, що створюють передумови інноваційного зростання та технологічної модернізації. З огляду на це, основним макроекономічним завданням на сьогодні має бути перехід від задекларованої інноваційної парадигми розвитку України до реальної. Спроможність країни до створення та виводу на ринок конкурентоспроможної продукції та послуг стає можливим при суттєвій підтримці держави шляхом створення та розвитку національної інноваційної системи (НІС). Під НІС слід розуміти сукупність взаємозв'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і

комерціалізацією наукових знань і технологій у межах національних кордонів, малих і великих компаній, університетів, лабораторій, технопарків та інкубаторів як комплексу інститутів правового, фінансового й соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і мають потужне національне коріння, традиції, політичні та культурні особливості [1, с.36]. Головною метою формування НІС є забезпечення взаємодії між державними, науково-дослідними та підприємницькими структурами для зростання економіки на інноваційних засадах [2, с.75].

Для консолідації держави, освіти, науки та бізнесу з метою розвитку НІС необхідно розробити та втілити у життя стратегію інноваційного розвитку країни та узгодження її із загальною стратегією соціально-економічного зростання на основі використання методів наукового планування на всіх рівнях управління (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо), підвищення рівня інноваційної культури [3]. Вирішення завдань щодо втілення відповідної стратегії й створення НІС, підтримки її подальшого функціонування та розвитку, моніторингу стану інноваційної діяльності доцільно зосередити в єдиному уповноваженому державою центрі, який би концентрував діяльність на проблемах стратегічного характеру [4]. При цьому зусилля всіх структур мають бути спрямовані на те, щоб поняття інновації, впровадження наукового досвіду було способом життя в Україні. Для цього можливо використати досвід Японії, яка до 80-х рр. помітно відставала від США і Західної Європи в галузі фундаментальних досліджень. Вичерпавши екстенсивні фактори виробництва, через обмеженість природних ресурсів, Японія перейшла до стимулювання наукомістких галузей. Створювались власні наукові школи, культивувався високий освітній рівень усього населення, що забезпечило появу нових працівників, здатних до опанування нових знань і роботи в нових сферах діяльності. Для координування науково-технічної діяльності почали розроблятися довгострокові програми науково-технічного розвитку, які визначали пріоритетні для країни напрями фундаментальних досліджень. Це сприяло концентрації зусиль на відповідних напрямках і давало високі результати інноваційної діяльності [5, с.142].

На сьогодні Україна залишається серед світових лідерів за такими напрямками фундаментальної науки, як фізика, математика, інформатика, хімія, фізіологія, медицина; має піонерні напрацювання та прикладні розробки у сфері лазерної, кріогенної, аерокосмічної техніки, засобів зв'язку та телекомунікацій, програмних продуктів; входить у "вісімку" держав, які мають необхідний науково-технічний потенціал для створення авіакосмічної техніки, та у "десятку" найбільших суднобудівних країн світу [6]. Проте, на відміну від розвинутих країн, у яких 85-90% приросту ВВП забезпечуються за рахунок виробництва та експорту наукомісткої продукції, частка України на ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у 2,5-3 трлн. доларів США, становить приблизно 0,05-0,1%.

Інноваційні процеси в Україні не набули достатніх масштабів і не стали суттєвим фактором зростання ВВП. На досить низькому рівні залишається інвестиційна діяльність. Так, за оцінками Міністерства економіки України,

загальна потреба в інвестиціях на структурну перебудову економіки України становить від 140 до 200 млрд. дол. США, а щорічна потреба – близько 20 млрд. дол. США. Обсяг необхідних іноземних інвестицій в економіку України становить 40-60 млрд. дол. США. За оцінками експертів Світового банку для досягнення рівня розвитку США Україні потрібні інвестиції на суму 4 трлн. дол. США [7]. Недостатня кількість інвестицій змушує підприємства шукати різні легальні, а, іноді й тіньові, джерела фінансування. Несприятливі умови для інвестування в Україні спричиняють низькі економічні індекси та рейтинги інвестиційної привабливості відомими міжнародними організаціями. У світогосподарських зв'язках Україна зберігає статус постачальника сировини й ринку збуту для країн Заходу. Технологічний розвиток вітчизняної промисловості дедалі більшою мірою починає залежати від інтелектуальної продукції інших країн. Обладнання, машини, технологічний досвід, “ноу-хау” дедалі частіше купують у більш розвинених держав. Однак країна, концепція управління якої спирається на імпорту техніку й технологію, незмінно опиняється в залежному становищі від промислово розвинених країн. Таким чином, консервація технічної відсталості викликає й економічну відсталість держави.

Дослідження західних економістів свідчать, що понад 70% приросту валового національного продукту економічно розвинених країн забезпечується інвестуванням інноваційних процесів. Наша країна має дуже малий вплив на світову економіку, але в той же час демонструє позитивну динаміку розвитку. Головне питання для інвесторів як вітчизняних, так і закордонних — це стабільність в країні і необхідність визначення національної і регіональних стратегій розвитку України. Інноваційні ринки розвиваються переважно завдяки малому і середньому бізнесу, тому вони повинні отримувати ресурси під не більше ніж 5-6% річних. При цьому інновація повинна стати товаром і тільки тоді буде розвиватись вся система [4].

Підтримка малого бізнесу, особливо наукоємного, є нерозвинутою в Україні. Державна підтримка у цьому напрямі має бути зосереджена: у сфері інкубування високотехнологічних експортоорієнтованих наукоємних підприємств та створення фондів початкових інвестицій для їх фінансування (досвід Ізраїлю); на створення ринку венчурного капіталу з метою підтримки малих та середніх підприємств із значним потенціалом зростання та капіталізації (досвід США) [5]. Для цього необхідно в Україні на законодавчому рівні розвивати та підтримувати фондовий ринок, ринок інтелектуальної власності. Нажаль, виконання законодавства у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності залишається незадовільним, що має призвести до посилення контролю за його дотриманням.

Значна роль у підтримці інноваційних процесів має бути відведена науково-промисловим об'єднанням та фінансово-промисловим групам як таким структурам, що мають потужний науково-технічний потенціал, реалізацію якого необхідно підтримувати державі шляхом фінансових та податкових преференцій. Орієнтація цих структур не тільки на внутрішні, але й на зовнішні ринки сприятиме постійному інноваційному пошуку, що має призвести до подолання технологічної відсталості українських підприємств. Вхідження до

«технологічного ланцюжка» великих компаній малих та середніх підприємств зменшуватиме ринкові ризики останніх та стабілізуватиме їх діяльність.

Забезпечення впровадження високоефективних інноваційних проектів в галузі економіки можливо лише за умов відновлення самостійно активного науково-технічного їх розвитку через використання новаторської розумової праці, що створює нові знання й нові технології, та підтримує підприємство на сучасному рівні. Тому важливого значення набувають глибоке вивчення можливостей використання інновацій як механізму економічного розвитку, забезпечення державного регулювання та підтримки інноваційних процесів, розроблення й прийняття антикризової стратегії, способів її реалізації та шляхів фінансового забезпечення. Така стратегія повинна бути складовою державної політики управління господарським комплексом з метою стабілізації й підвищення рівня економічного розвитку незалежної держави.

Створення національної інноваційної системи має бути багаторівневим системним завданням, вирішення якого забезпечується наполегливою роботою всього суспільства. При чому неможна покладатися лише на ринкові механізми регулювання. Інноваційна система не формується спонтанно на основі механізмів саморегуляції, а потребує активного втручання і управління цим процесом з боку держави [3]. Для активізації інноваційної складової економічного розвитку необхідно створити ефективну та постійно діючу систему прогнозування, формування пріоритетів та планування. Інноваційна політика має бути узгоджена із загальною економічною політикою держави і формуватися на базі законів з відповідним матеріально-технічним та фінансовим забезпеченням.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Л. Федулова, М. Пашута. Розвиток національної інноваційної системи України // Економіка України. – № 4, 2005. – С. 35–47.
2. Інноваційні процеси в змішаній економіці. Том 1. Монографія / В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко, І. М. Грищенко, А. П. Гречан та ін.; під редакцією д.е.н., професора, академіка В. Г. Федоренка, д.е.н., професора, академіка М. П. Денисенка. – К.: ІПК ДСЗУ, - 2008. – 194 с.
3. К. Самойлик. Формування національної інноваційної системи України потребує державної уваги // <http://www.golos.com.ua/article/1186750061.html>.
4. http://abk.org.ua/uk/o_kompanii/nov_zakon/detail.php?ID=4918.
5. Стадник В. В., Йохна М. А. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006. – 464 с.
6. Рекомендації парламентських слухань на тему: "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації" // <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1132.929.0>.
7. Федоренко А. Інвестиції і податки: хто кого? // Економічний часопис. – XXI. – № 6, 2002. – с. 37-38.